

- 22.04.2012 14:04

Poljoprivreda po modelu EU

Piše Miladin Sevarlić

Poljoprivreda Srbije u procesu evropskih integracija se već duže od decenije nalazi u raskoraku između dve krajnosti: „trčanja ispred rude“ i „kaskanja iza poslednje kočije u karavanu za EU“.

Trčanje ispred rude

Jedan od primera „trčanja ispred rude“ je naša „jednostrana“ primena Prelaznog trgovinskog sporazuma sa EU (od 30. januara 2009. godine - zbog čega je budžet Srbije samo u toj godini ishitrene primene bio manji za oko 100 miliona evra) i fazno ukidanje (sa prosečno 23,2%) na uskoro već praktično izjednačavanje carina (na prosečno svega 3% - što, takođe, podleže reviziji svake treće godine) za značajno konkurentnije i daleko više subvencionisane proizvođače hrane iz zemalja EU - posebno iz EU-15, koje su svoje farmere, prehrambenu industriju i izvoznike hrane decenijama značajno budžetski subvencionisale, carinski štitile i izvozno sufinansirale dok nisu postale u evropskim i svetskim razmerama natprosečno konkurentne.

Drugi primer „trčanja ispred rude“ je ničim objašnjivo prihvatanje obaveze (i bez prethodne rasprave barem u delu agrarne naučno-stručne javnosti) da Srbija već po isteku četvrte godine(!?) primene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju omogući kupcima iz EU da pod istim uslovima mogu kupovati srpske oranice kao i naši građani. U praksi se može desiti da tu privilegiju kupci iz EU ostvare ne samo pre prijema Srbije u EU, već i pre nego što nama budu dostupni i svi pretpristupni fondovi, što nije bio slučaj ni sa jednom od 13 do sada novoprimljenih članica.

Naprotiv, čak i novoprimljene članice EU koje su dobile pravo na zabranu prodaje poljoprivrednog zemljišta kupcima iz „starih“ članica (Poljska - 12 godina, a Mađarska - sedam godina posle prijema u EU), traže prolongiranje tog bonusa za još četiri godine!

Istovremeno, u zavisnosti od povremenih političkih potreba, preko „leđa“ poljoprivrede - posebno trećine agrobiznis

firmi čija je privatizacija proglašena neuspešnom i sada su ponovo (ali ekonomski i tehničko-tehnološki potpuno devastirane) u „portfelju“ Agencije za (popravnu) privatizaciju, kao i 90 odsto porodičnih poljoprivrednih gazdinstava isključenih iz doskorašnjeg sistema subvencija - prelamaju se i neki od osnovnih izazova Srbije na putu ka EU. Pri tome, (ne)svesno se zanemaruje činjenica da su najsloženije i najobimnije pretpristupne pripreme upravo u sektoru poljoprivrede i da njeno prilagođavanje Zajedničkoj agrarnoj politici (ZAP) zahteva izuzetno velike zakonodavno-institucionalne, organizaciono-ekonomske i tehničko-tehnološke promene, koje će iz registra našeg agrara u narednim godinama eliminisati najmanje trećinu sadašnjih srpskih poljoprivredno-prehrambenih firmi i čak oko dve trećine tzv. individualnih poljoprivrednih gazdinstava.

Od neiskorišćenih pogodnosti do uvoznika mleka

Izuzimajući politička uslovljavanja (predaju svih optuženika MSP u Hagu i, indirektno „korak po korak“, priznavanje nezavisnosti Kosova), naše „kaskanje iza poslednje kočije u karavanu za EU“ ogleda se, pored nespremnosti da učeći na greškama 13 već novoprimitljenih članica „platimo što nižu cenu“ pretpristupnih priprema i odsustva potpunog nacionalnog jedinstva po pitanju političke i ekonomske opravdanosti ulaska Srbije u EU - što je u nešto manjoj meri karakteristično i u sadašnjoj predizbornoj kampanji, u odsustvu bilo kakvog opravdanja za nefunkcionisanje nacionalnih laboratorija, nepračenje prometa stoke, sporo uvođenje standarda u poljoprivredi i prehrambenoj industriji bez kojih uopšte nije moguće izvoziti na tržište EU (GAP, HACCP, ...) ili se ne može ostvariti povoljnija cena (GOP, organic food).

Nesporno je da smo u pogledu tzv. harmonizacije legislative (acquis communautaire) u oblasti proizvodnje, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

(uključujući i graničnu kontrolu prometa) postigli značajan napredak sa donošenjem određenih zakona, a u nešto manjoj meri i podzakonskih akata. Međutim, takođe je činjenica da u praktičnoj primeni tih propisa još uvek nemamo zadovoljavajuće rezultate - delimično i objektivno zbog uticaja svetske i posebno domaće ekonomske krize i nedostatka potrebnih sredstava i vremena neophodnog za osposobljavanje kadrova, ali i zbog česte promene prioriteta agrarne politike u skladu sa shvatanjima brojnih i često menjanih „kreatora“ agrarne politike (11 ministara, koministara i koordinatora u ministarstvu poljoprivrede Srbije od 2000. godine) i u „paketu“ njihovih ne samo najbližih saradnika, nedovoljne efikasnosti naših institucija i administracije za primenu i kontrolu novih mera agrarne politike, još uvek neažuriranog zemljišnog registra i malog pomaka u uspostavljanju funkcionalnog tržišta zemljišta.

Najviše zabrinjava činjenica da Srbija, osim šećera (180.000 tona), nije iskoristila pogodnosti po osnovu autonomnih trgovinskih mera (ATM) koje je EU još 2000. godine odobrila zemljama zapadnog Balkana, pre svega junećeg mesa (baby-beef) - čiju kvotu od 8.700 tona u nijednoj godini do danas nismo uspeli da ostvarimo sa više od 17 odsto (!?). Sa oko 1,5 miliona hektara praktično neiskorišćenih livada i pašnjaka i rekordnim izvozom merkantilnog kukuruza (Srbija je zbog uništenog stočarstva dospela među 10 najvećih izvoznika kukuruza u svetu!), nema nikakvog opravdanja za odsustvo mera agrarne politike kojima je praktično uništeno srpsko govedarstvo, jer je broj krava samo u periodu 2000-2010. godine smanjen za čak 250 hiljada grla, a učešće stočarstva spalo ispod 30 odsto vrednosti ukupne poljoprivrede.

Tako je Srbija, umesto da bude respektabilan izvoznik najkvalitetnijeg i najskupljeg junećeg mesa, postala čak i uvoznik konzumnog mleka!

Poslovni ambijent bez stalnih kriterijuma

Ako već po visini i spektru subvencija, kredita i drugih podsticaja za diverzifikaciju delatnosti najvećeg broja naših usitnjenih i ekonomski devastiranih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava i domaćinstava u seoskim područjima ne možemo da pratimo primer Slovenije ili barem Slovačke, prepolovljeno učešće agrarnog u ukupnom budžetu ne obećava da ćemo u drugoj (daleko više sofisticiranoj) pregovaračkoj fazi pretpristupnog perioda uspeti da:

1. obezbedimo nivo proizvodnje u referentnom trogodišnjem periodu koji će omogućiti samozadovoljavanja prehrambenih potreba našeg stanovništva,
2. povučemo maksimum sredstava iz EU fondova i
3. obezbedimo dugoročne koristi za uspešniji i stabilniji razvoj srpske agroprivrede.

Nasuprot dosadašnjoj praksi zemalja kandidata da u pretpristupnom periodu povećavaju agrarni budžet i primenjuju mere podrške povećanju obima i konkurentnosti sopstvene poljoprivrede koje neće moći da koriste posle zaključenja pregovora o članstvu u EU, parlament Srbije, na predlog različitih dosadašnjih koalicionih vlada, već sedam godina uzastopno izglasava relativno manji agrarni budžet i primenjuje restrikciju u broju njegovih korisnika, menja vrste mera i nivoe subvencioniranja po pojedinim merama agrarne politike. Poređenja radi, naši poljoprivrednici posluju u ambijentu u kome bi se nalazili studenti koji pri upisu poljoprivrednih fakulteta ne bi znali ne samo kriterijume ocenjivanja, već ni spisak predmeta koji treba da polože u pojedinim godinama studija radi sticanja diplome!

I sa očekivanih pedesetak miliona evra dodatnih sredstava, ali tek od početka primene novog budžetskog perioda u EU (od 2014. godine), srpski poljoprivrednici neće moći da značajnije povećaju obim i konkurentnost proizvodnje.

Čak i kada Srbija bude primljena za punopravnu članicu EU, treba istaći da će naši poljoprivrednici dobijati samo 70 odsto nivoa subvencija koje će primati farmeri EU-15 ili eventualno EU-27. To potvrđuju i iskustva 12 novih članica EU primljenih 2004. i 2008. godine, izuzimajući (opet!) jedino Sloveniju koja je „dodavanjem“ iz nacionalnog budžeta od 2008. godine svojim kmetima izjednačila subvencije sa nivoom „dopinga“ koji primaju farmeri u EU-15.

Nažalost, čak i Popis poljoprivrede, koji je bio planiran da se obavi 2011. godine, zbog nedostatka sredstava, odložen je za oktobar 2012. godine. Međutim, konstitutivna sednica članova nacionalnog Saveta za popis poljoprivrede održana je tek pre petnaestak dana. Možda će nova Vlada prilikom očekivanog postizbornog rebalansa budžeta, uz asistenciju „dirigenata“ iz MMF, ponoviti već uobičajenu „mantru“ - nema para ni za planirani ovogodišnji Popis poljoprivrede.

A sa dosadašnjom „odokativnom“ i metodološki neusklađenom bazom podataka u odnosu na Eurostat, Srbija ne može ni da započne pregovore u za nas izuzetno značajnom i osetljivom sektoru poljoprivrede za pretpristupno prilagođavanje sa veoma zahtevnim i složenim sistemom ZAP-a u EU-28, tada zasigurno sa već uključenom Hrvatskom. O (ne)mogućnosti izračunavanja elementarnih indikatora (PSE, CSE, GS SE, TSE, ...) za srpsku poljoprivredu uporedivih sa EU i validnih argumenata za dobijanje boljih pregovaračkih pozicija u EU izlišno je i ukazivati.

Najzad, i farmeri u svih 28 članica EU imaće jednu nepoznicu kao i poljoprivrednici u Srbiji: Kakva će biti ZAP posle 2013. godine? Ali evropski farmeri će se sa tim nepoznicama suočavati na dalekom višem i u praksi već primenjivanom nivou tehničko-tehnološke, organizaciono-ekonomske i zakonodavno-institucionalne podrške.

U međuvremenu, na 19 meseci pre isteka Prelaznog trgovinskog sporazuma (30. januara 2014. godine), detaljnija analiza toliko hvaljenog suficita u spoljnotrgovinskoj razmeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda - u zaista nepovoljnim uslovima privređivanja za poljoprivrednike, ukazuje da se vrednosni i strukturni pokazatelji pogoršavaju na štetu Srbije: brže se povećava vrednost uvoza nego izvoza, u strukturi izvoza dominiraju sirovine iz Srbije, a u strukturi uvoza proizvodi viših faza prerade i višestruko vredniji po jedinici uvoznih proizvoda.

AUTOR je redovni profesor i šef Katedre ekonomike poljoprivrede i tržišta na Poljoprivrednom fakultetu Univerziteta u Beogradu